

által olvasott újságok szalagcímei („Disznóknak adta az ikreit”; „Majomcsecsemőt szült az anya” stb [12]), és utána számtalan kisebb-nagyobb történet a kisváros lakóiról. A fejezetek „sötét magja”, illetve ennek a sötét magnak a motivikus szétáradása nyilvánvalóvá teszi, hogy a hétköznapi élet és a sötétség a legkevésbé sem különböztethető meg egymástól.

A regényt úgy is olvashatjuk, hogy a főszereplő mindegyik fejezetben többet tud meg erről a kevertségről; mindegyik fejezetben valami beavatáson megy keresztül, amit eleinte alig vagy csak részben ért meg; nem véletlen, hogy már a legelső bekezdésben, miközben Benny bácsinak fogják a békákat, beszél azokról a „finom, eleinte alig látható karcolásokról” (7), amelyek idővel, a későbbi tapasztalatok fényében aztán láthatóvá válnak. Mindegyik fejezetben van egy olyan részlet, amely tematikailag és retorikailag is a feltárlás, a reveláció, a beavatás terhére hivatott viselni (a halál, a szexualitás, a szerelem, a felnőttesség, a vallásos tapasztalat titkát). Munro regényének varázsát és titokzatosságát épp az adja, hogy ezek a revelációk (joyce-i szóval epifániák) működnek is meg nem is. Egyrészt – erről már volt szó – a feltárlás pillanatai motivikusan szétszóródnak a regényben, vagyis felforgatóan többértelművé válnak, másrészt viszont a feltárlás Munrónál soha nem valamilyen tárgynak a megismerését jelenti, hanem a tárgy (illetve a másik ember) és a megismerő én megrendítő összevillanását, a megértés értelmezhetetlen és utólag is felidézhetetlen (165) pillanatát.

Munro regényében az epifánia pillanatait mindig egy-egy arc megpillantása jelenti, vagyis az epifánia titka, jelentése az arc mögött, illetve arc az és a tekintet együttállásában rejlik. A titok ekként mindig a másiké marad. A vallás titkát például ateista és érzéketlen öccse, Owen arcán pillantja meg a lány: „imádkozás közben az arcán kétségbeesett grimaszok suhantak át, mindegyik csupa szemrehányás és kitérülködés, olyan nehéz volt nézni, mint a lenyúzott húst. Működés közben, közelről látni valaki hitét semmivel nem könnyebb, mint látni, hogy levágja az ujját.” (142) Másfelől viszont az epifánia pillanata radikálisan felforgatja én és másik viszonyát, megnyugtató különbségét: az epifánia soha nem a „tisztá” másik vagy másság (például a „tisztá tapasztalat”) feltárlása, hanem a várakozások, fantáziák, szorongások együtteséből bontakozik ki, mint például a városi prostituált arca: „Vártam valamire: a bűn gőzös remegésére, valami kisugárzásra, mint a mocsárgáz.” (185) A szexualitásról szóló fejezetekből nyilvánvaló, hogy a feltárlás egyben mindig valami elviselhetetlen dolognak a kitérülködése, kitakarása is, az obszcenitás határpillanata (a szónak abban az értelmében, hogy obszcén az, aminek mindig eltakarva kell maradnia). A feltárlás itt mindig valami bennünk lévő feltárlása, a másik reakciója arra, ami mi vagyunk, vagyis a revelációban nem a másiktól tudunk meg valamit, hanem önmagunkról valami olyasmit, aminek a feltárlásához csak a másik obszcén tekintetén, arcán át vezet az út. Ilyen a kis-lány szeme láttára maszturbáló Mr. Chamberlain arca („Az a tekintet, amelyet a görnyedésből rám vetett, vak volt, ugráló,

mint egy pálcás álarc” [205]), és ilyen a nagy szerelem, Garnet French két arca is: akkor, amikor először szeretkeznek („Újra meg újra magam elé idéztem Garnet arcát, részben a legnagyobb erőfeszítés közben, részben meg a diadal pillanatában, az esésünk előtt. Csodáltnom kellett magamat, hogy én adhattam alkalmat valakinek ekkora fájdalomra és megkönnyebbülésre” [275–276]), és akkor is, amikor Garnet meg akarja keresztelni a lányt a folyóban (287). A második esetben ráadásul afféle anti-epifániáról van szó, hiszen Del épp arra döbben rá, hogy a feltárló titkok nagy részével csak ő ruházta fel a férfit. A feltárlás mindig feltárlukozás is; nemcsak a másik obszcén belső meztelensége a sajátunk, de a regény vége felé a feltárlás egyre gyakrabban Del saját testének vagy arcának feltárlása (pl. 149–150). Ahogy az örültség, az elmebetegség rögeszmésen visszatérő motívuma is mindig afféle rejtett önarckép is.

Az önarckép és tükörkép motívumában összeér a beavatási történet, a nevelődési regény és a művészregény, mégpedig azért, mert ebben a motívumban tetőzik egy másik állandó szál is. Mindvégig jelen van ugyanis egy másik dimenzió is: az eseményekre és emberekre helyezett ábrázolás dimenziója, amelynek Del már gyermekkorában is tudatában van: amikor fizikai fenyegetésben van része, a félelemnél mindig erősebb benne a lenyűgözött kíváncsiság, hogy megismerje egy másik, idegen és különös világ működését (például amikor Madeleine megfenyegeti, vagy amikor Mary Agnes kínzásait kell elviselnie). Amikor szakít Garnet Frenchsel, végső nyomorúságának pillanatában ismét a saját arca a feltárlukozás tárgya és alanya is: „Megfordultam, bementem az előszobába, és megnéztem eltorzult, nedves arcomat a tükörben. Anélkül, hogy a fájdalom csökkent volna, tanulmányoztam magamat: döbbenően gondoltam arra, hogy a szenvedő alak én volnék, mert nem én voltam: én a néző voltam. Néztem és szenvedtem.” (291)

Del felismeri, hogy a dolgok csak az ábrázolás elkerülhetetlenül személyes dimenzióján, szűrőjén keresztül tehetők hozzáférhetővé, és kezdettől fogva reflektál az ábrázolás, a történetre való változtatás gesztusára, ezek etikai buktatóival együtt: „Egy idő múlva mindannyian csak neveltünk, ha eszünkbe jutott, ahogy Madeleine [a gyermekét kínzó leányanya] végigment az utcán a piros kabátjában, az ollólábain, és a válla fölött durvaságokat szórt Benny bátyámra, aki mögötte vonult a gyerekekkel. Neveltünk, ha eszünkbe jutott, hogyan viselkedett [...] Benny bátyám talán csak kitalálta a veréseket, mondta végül anyám, és ezzel vigasztalta magát; hiszen hogy is lehetne hinni neki? Madeleine maga is olyan volt, mintha ő találta volna ki. Úgy emlegettük, mint egy történetet, és mivel semmi más nem adhattunk, megadtuk neki furcsa, megkésett, szívtelen tapsunkat.” (38)

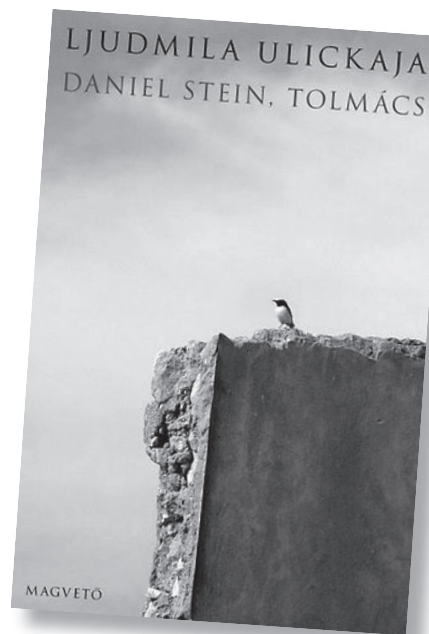
A taps azonban nem szívtelen, csak annyira, amennyire nem képes más lenni. Az ábrázolás mozzanatának folyamatos jelenléte arra utal, ahogyan Munro regénye lehetőleg nem úgy erősíti meg a New York-i pszichiáter patriarchális kliséit, hogy közben mégis alapvetően kérdőjelezi meg azokat. Ha a

női tekintet a mindent sajátos fénytörésben láttató személyes tekintet, akkor – sugallja Munro regénye – nincs önmagában való, személyesség nélküli, személyes tét, személyes vágyak és szorongások nélküli gondolat – legalábbis ami nem ilyen, az aligha érdemli meg a gondolat nevet. Ebben az értelemben nincs más élet, csak az asszonyoké és lányoké. Az asszonyok és lányok élete a mienk.

Gilbert Edit

Képalírások – a jóindulatú közelítés megható kudarca

(Ljudmila Ulickaja: *Daniel Stein*, tolmács. Magvető, 2009)

E lap más hasábjain (KH) már utaltam az idén magyarul megjelent Ulickaja-regény orosz fogadtatására, ami meglehetősen vegyes volt és viharos. Elérzékenyülő tanúságtevés, már-már a prófécianak járó felmagasztalás, hangos ováció és teljes elutasítás egyaránt érte. Mind strukturális, mind eszmei vonatkozásban kapott kritikát és lelkes igenlést, díjat szintűgy. Számomra a legmeglepőbbek azok a hangok voltak, amelyek megkérdőjelezték az alapötlet jóhiszeműségét: mintha sanda szándéka le-

hetne annak, aki leás a kereszténység zsidó alapjait, és erőfeszítéseket tesz arra, hogy közös eszmei nevezőre hozza a kettőt. Mintha valaki(k) gonosz érdekében állna a különbözőség eltüntetése, elmosása...

A szerkezeti széttartás s a montázstechnika kárhóztatása már érthetőbb, jogosnak tűnő kritika, ahogyan az a feddés is, miszerint sem cselekményben, sem lélektani következményeiben nem dolgozta ki a szerző többek közt azt a rendkívüli (és aprólékos, részletező kifejtést igénylő) szituációt, amelyben egy (kényszerűségből) a Gestapo szolgálatában álló zsidó tolmács zsidók szöktetését szervezi. Nem vall az írónőre, ahogyan erre

a keserves akcióra reflektál, ahogy a nyilvánvaló veszteségekkel, testi-lelki gyötrellemmel, félelemmel, megalkuvással, értelemszerűen kétkulacsossággal is járó helyzet kínjait alig érzékelteti, s egy verbális reakcióval intézi el a cselekmény későbbi pontján. Danielre egyszer valaki majd azt mondja: biztosan megedződött a háborúban, amire az ő reakciója az, hogy ugyan, a háborúban csak romlik az ember... Ám ez nem látszik meg a tevékenységén. Tetteiben mindvégig bátor, megértő, befogadó – tulajdonképpen hibátlan, valódi hős a közös felületeket kereső, az egyeztetést és megbékélést kereső s a szembenállással szembe-helyezkedő olvasó szemében. Elfogadó, normális, emberi figura ugyanis, nem álszent, nem formalista, nem dogmatikus. Még csak hívó és hitetlen közt sem húzza meg a határt, az emberben azt látja meg, ahogy él, s amilyen szándékai vannak. Mindenkit összead, aki kéri, mindenkit eltemet, akit egyik parcellára sem szabad, mert holtan sem tartozhat a másik egyházba, nem érintheti annak földjét – és sokan vannak egyházak közti helyzetben a fő helyszíni szolgáltató Izraelben. (Egyetlen „hibája” a főhősnek, azaz egyetlen kivétel szupertoleranciája alól, amikor beismeri: nem érti a homoszexuálisokat.)

Mindez azonban nem válik esztétikai tapasztalatunkká. Papírízű maradt a cselekmény, az alakok egysíkúak (Daniel nagyon jó), a koncepciót szolgálják, kimódoltan. Logikai kombinációkból áll össze egy-egy alak és viszony; mégpedig a megengedőkből és fanatikuskokból Izrael egyházaiban, vallásaiban – egymásra hatásuk törvényszerűségei pedig kikövetkeztethetők. A világ, a tájak, a tárgyak, a környezet, a viszonyok és személyek érzéki megjelenítésében oly erős Ulickaját ezennel mintha kicserélték volna, mintha elfe(le)dte volna eddigi erényeit. A részletgazdagság, a fiziológiai, szinte szinesztézikus összetettségű és összehangolású motíválás és jellemzés mestere, akinél egy kézmozdulat, egy arcforma messzemenően felidézte előző regényeiben bármelyik szereplőjét, most elnagyolt skicceket vázol fel alakjairól. Szinte csak a magas–alacsony, kövér–sovány oppozíciókig jut el külső bemutatásukban. Illusztratíván bizonyítja a végső tanulságot: ha létre is jön, ideiglenes érvényű lehet az ilyen vallásközelítés, Daniel atya *személye* tartja egyben mindössze a köré gyűlt zsidó-keresztény közösséget életében, s halálával az szétszéled.

Ulickaja, aki korábban került még a fiktív első személyű elbeszélőt is, s alakjaiban nem lehetett felismerni őt magát, most bevonja szereplői közé, teljes polgári névvel önnön személyét, a kutató és dokumentumokat rendező írónőt, aki beavat bennünket műhelymunkájába. Megosztja velünk az eredeti tények és személyek részleges megváltoztatására irányuló törekvését s annak eredményét. E kezdetleges, meghatóan egyszerű metanarratív gesztus a posztmodernnel való totális felvértezetttség és telítettség világában szívszorítóan esetlen. A (fél-dokumentatív) levél- és naplóregény mint műfaj a korlátja vajon annak, hogy a szereplők életre keljenek? E szerkezeti megoldás a hibás így abban is, hogy nem részesülünk Daniel szöktető akcióinak kínjaiból, részleteiből, mert nincs, aki közreadja? Ha ugyanis Daniel nem kívánja

ismertetni, s a szemtanúk sem láttak bele a folyamatba, kimarad. De ebben sem következetes a kompozíció megalkotója. Amikor kedve úgy tartja, eltér az elvtől, és beiktat például beszélgetéseket, ám a szerkezeti részlegességből, vázlatyszerűségből adódó hiátusok ilyesféle esetleges kitöltésében nem tapasztalható logika. Kompozicionálisan különösen zavaró a beszélgetések helyenkénti lejegyzése, mert a közvetítésnek ez a fajtája nem tartozhat az objektívalódott anyagba, megtöri az építkezés koherenciáját. S láthatóvá teszi a szerkezet erőltettségét: ha ennyi engedmény tehető, akkor miért éppen az elbeszélő hiányzik?

A narráció vállalt hiánya valóban komoly nehézségek elé állítja a szerzőt, szereplői nem írnak elég jól, nem viszik el leveleikben és naplójegyzeteikben a cselekményt a más jellegű kizökkentő dokumentumokkal, a listákkal, hivatalos kiértékelésekkel, cédulával, magánfeljegyzéssel, KGB-dossziékkal, kémjelentéssel, újságcikkkel, előadás- és vizsgajegyzettel, klinikai zárójelentéssel együtt sem, még ha úgy-ahogy követhető, kikövetkeztethető, hézagosan kirakható is belőlük a történet.

A műfaj szentimentalista és modern előképei teli vannak érzelmekkel, belső kivételésekkel, önelemzéssel, a másik vagy egy harmadik személy jellemzésével, megszakított, ám írásos dialógusokkal. A nézőpontváltás lehetőségeinek kiaknázásával. Kompenzálódik tehát a másik oldalon, ami az egyik hiányként van jelen. Talán abban ragadható meg a különbség oka itt, hogy ilyen sok alakot, amennyit Ulickaja most próbál, e műfajban nem lehet saját írásbeli megnyilvánulásaiakon át megjeleníteni. Narrátori összefogással mozgatható ennyi figura, amire nemcsak Tolsztoj, hanem maga Ulickaja is példa: a *Médea és gyermekeiben* jól azonosítható arcuk és testük, érzéki, ritmikus, következetes, ám meglepetéseket tartogató összefüggés-rendjük, feltárható, de nem szemet szúróan evidens tipológiájuk volt a szereplőknek. Itt most nem látjuk őket, a képük helye üres. Aláírások, halovány, erőtlén képleírások találhatóak mindössze a meg nem jelenített tárgy, személy helyén, a helyett. Ami látszik, az a szerkezeti váz, amit viszont nem töltenek ki a részletek – lemarad az építmény maga.

Mégsem esik szét és nem is azonosíthatatlan teljesen a szereplőgárda sem, minthogy a rájuk adott válaszokkal együtt kerülnek bejegyzésre a levelek, így visszaidéződik a levélfíró kiléte, a kapcsolat jellege. Tanúi lehetünk találkozások előkészítésének és utóregzésének, de magának a találkozásnak nem. Az idő- és térbeli ugrásokkal a reflexiókon át hálószerűen mégis megképződnek a dokumentumok körül bizonyos tartalmas, beszédes csomópontok.

Amelyekben megmérkőznek a széthúzás és az összetartás erői. A centrumé és a perifériáé, a fundamentalizmusé és a reformációé, ortodoxoké és neológoké, a sajáté és a másiké, az egyetlené és a legitím többféleségé, az egy autoritásáé és az egyeztető okumenizmusé, a purizmusé és a hibriditásé.

Innen tekintve rá a fenti séma mégiscsak megéled, s az együttlétezés esélyeinek elvi kirakójátékává válik, a nem látott, mert csak villanásaiban, következményeiben, utóhatásában, fázis-

csúsztatással észlelt törekvések töprengő, felelősségteli gondjává, egy nagy jelentőségű kísérlet követésévé. Az analízis és szintézis terepeként, a kombinációk következetes és őszinte végiggondolásának aggódó gesztusaként egzisztál a regény. Az utószóban az önéletrajzi keretszereplőből biográfiai szerzővé előlépő Ljudmila Ulickaja ki is mondja kertelés nélkül: „Mentségemül az igazság kimondásának őszinte vágya szolgálhat (az igazságé, ahogy én értem), s e szándék esztelensége.” Kérdéseket villant fel, töpreng a mű a tanok, törekvések egyeztetésének és összeegyeztethetlenségének érvein. Az a megfeszített közelítési igyekezet teszi rokonszenvenné, szerethetővé regényét, ami a szándékban és annak esszéisztikus megfogalmazásaiban rejlik: összebékíthető-e a lokális az univerzálissal? Olvashatjuk-e egybe az Ó- és Újszövetséget, lehet-e létjogosultsága Jakab egyházának, amely a zsidó gyökerek közelében maradna? (Jakab leveleiben érinti a nyelv veszélyeit, a hit és cselekedet viszonyát, s hogy Isten nem személyválogató.) Ellentéte-e a későbbi fejlemény, a kereszténység a forrásnak, az alapnak. Ellentéte-e egyik a másiknak? Tagadja-e az utóbbi az előbbit, s az előbbi az utóbbit? A kiegyezés illúzió, hiszen nem eliminálható a különbség a Messiás eljötté avagy meg nem születtsége között?

Avagy mégsem? A mű azt a kereszténység-értelmezést közvetíti ugyanis, amely szerint Jézus a tisztesség és a zsidó törvények betartatása mellett – nem helyett – a szeretetet és a befogadást, az üdvtan más népekre való kiterjesztését is hirdeti. Aki ezt elfogadja, annak megszületett a Messiás. E radikális definíció mozgatja a regény ideologikumát és egész koncepcióját, kompozícióját. Nem időtálló, nem életképes vállalkozás ilyen tartalommal felruházni egy felekezetet, mutatja Daniel példája Ulickaja regényében. (Egy fontos részlettel is vitatkoznék az összebékítő definícióban: a zsidó törvények sokaságából Jézus nem kívánta megtartani az összeset, sőt. Kár, hogy e változtatás tudatosítása a műben nem történik meg, s reflektálatlan teológiai csúsztatásként van jelen.) Maga a mű is részleges kudarc esztétikailag, a megmutatás kudarca. Az ábrázolt tartalom allegóriája az ábrázolás szintjén. Ily módon mégis adekvát formája lett a tartalomnak? Részben igen, s a széteső szerkezetet összetartani kívánó erőfeszítések azzal is legitimálódnak, hogy elgondolkozás tárgyává teszik a benne feszülő eszmei törekvést. Demonstrálják a különbözőségek mérséklésére, a holisztikus szemléletre irányuló kísérletek halálra ítéltségét világunkban. Izrael gyűlékonyságát, a benne élő egyházak korántsem békés viszonyát egymáshoz. Azt, hogy mennyire nem hatékony a legjobb szándékú, leghitelesebb (személyes példával alátámasztott, legitimált) közvetítés sem, hogy nincs tartós igény a közös felületek, értékek, eredet keresésére és találására, az elkülönülés, a szeparáció, a konfrontáció képezi meg mindenekelőtt világunkat, s nem az egyező értékek örömteli felismerése, megosztása s tisztelete. Mintha a mai egyházak elfelednék, hogy hivatásuk az emberben rejlő jobb ember kibontakoztatása s a transzcendenshez való közelítése. Mérhetetlen gögjükben, hogy csakis ők teszik ezt helyesen, s teszik lehetővé az Istenben való részesülést, kiátkozzák, elti-

porják a máshonnan – ugyanazt – keresőt. A regény megkapó példákkal szolgál arra, hogy az egyik egyházból vagy felekezetből gyakran kényszerűen kiváló személyeket mennyire gyanakvoan, nehézkesen – vagy sehogy sem fogadja be a másik, tudatosan választott csoport. Hogy a szervezetek védik saját kereteiket, formális határaikat, nem kérnek a kicsit másként – általánosabban, átfogóbban gondolkodókból, a határt a mezsgye felé tágítókból, spiritualizálókból. Nem a közöset kutatjuk, hanem a különbségek életnek bennünket, bomlik ki Ulickaja matematikájából. Nem kommentálja, de a sorsfoszlányokból kiderül: végzetesen megosztottak vagyunk. (Még az orosz típusú pravoszláv egyházból is kettő van Izraelben, egy orosz és egy helyi változat.) Daniel atya gyülekezetét a zsidók és a katolikus hierarchia, a pápa is rossz szemmel nézik. Az üldözöttek, a határon mozgók, a közvetítők, egyeztetők sem találnak egymásra, világlik ki az egyik szálból, minthogy más tartalmakat egyeztetnének. A pápa és Daniel találkozásának leírása kissé ponyvaregény-ízű és aligha szervesül a kialakítandó képbe.

Daniel mindössze a kufárokat úzi ki a házból, a lélekkel üzletelőket. Fogadja a keresőket, hozzá megtérhetnek a szeretetre vágyók. Kibékítő gyakorlata, a mezsgyén egzisztálás praxisa, ha van is igény rá, törekeny, sérülékeny, s kíméletlenül elsodortatik, mert mind az egyén, mind a köz a betű (ritus, forma), s nem a szellem követését, fordítását, egyeztetését tartja elsődlegesnek.

Turi Tímea

Budapest pusztulása, regények születése

(Spiró György: *Feleségverseny*. Magvető, 2009)

Irodalom és politika áldásos házassága azért nem virágzik, mert nincs együtt a nemzet, és akkor fog virágozni, amikor az egész nemzet együtt lesz – legalábbis Mikszáth Kálmán szerint. Az egészséges frigy feltámadásához pedig nem kell más, mint hogy visszatérjen a magyar lélek az irodalomba és az idealizmus a politikába. Mikszáth több mint százéves anekdotájának helyzetleírása részben a mára is igaz: az irodalom és a politika egyaránt kényes önállóságára a másik rendszerrel szemben, igaz, talán épp a Mikszáth által is idézett nemzeti hagyományok szándékoltt ellenében. Ma ugyanis hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy az irodalom és a politika összefonódása mindig a válságos és nem a harmonikus társadalmak kísérőjelenségei, a történeti hagyományokból ugyanis épp azt tanultuk meg, hogy az irodalom ott válik politikussá, a politika pedig irodalmivá, amikor valami diszfunkciót kellett kiküszöbölni a közéletben.

Félig-meddig kimondatlanul talán ez is – és nem csupán a szerző körül a közelmúltban méltatlanul kialakult médiahisztéria – magyarázhatja, miért tűnik zavartnak Spiró György legújabb regényének, a *Feleségverseny*nek a fogadtatása. Noha a regénnyel szembeni fenntartások – amelyeknek a legtisztábban eddig Károlyi Csaba Élet és Irodalombeli kritikája adott hangot – nem mulasztják el megemlíteni, hogy nem magával a szatíra műfajával van a probléma, hanem a szatíra milyenségével, mégis nehéz elképzelni, hogy milyen a jó szatíra, ha a *Feleségverseny* legnagyobb problémájának épp a szatirikus elemek tűnnek – így a néha elkerülhetetlenül suta referenciális utalások vagy az önmagukat gerjesztő ötletek túlbúrjázása. A regénnyel mint politizáló irodalommal szembeni kifogások így a szórakoztató irodalommal szembeni szintén félig-meddig bevallatlan ellenállására emlékeztethetnek: arra a hozzáállásra, ami bár hangsúlyozza, milyen nagy szükség van igényes szórakoztató irodalomra, de ami számára van és szórakoztató, mégis nehezen megy át a minőség vélt szűrőjén. A közéleti indíttatású írásművek amúgy is rokoníthatók a populáris irodalommal, a közvetlen hatás vágyában és a közvetlenebb eszközök használatában egyaránt: ezért is nehéz megítélni Spiró könyvét mint regényt, mert elkerülhetetlenül szembesülnünk kell azzal, hogy pusztán a regénnyel nem foglalkozhatunk, hogy a regény nem pusztán ön maga.

A *Feleségverseny* céljai még akkor is világosak lennének, ha nem kapnánk sorvezetőt a szerző nyilatkozataiból: a nem is olyan távoli jövőben játszódó regény a parlamentáris anarchiába sodródó ország polgárháborús körülményeivel szembesít, amelyek a diktatúra – egy kommunista királyság – látszatmegoldásába torkollnak. A regény furcsa feszültsége lesz így az, hogy miközben a szövegnek közvetlen közéleti-ideológiai céljai vannak, tehát a *Feleségverseny* gyakorlatilag egy tézisregény, addig e cél eszköze egy ideologikus irányregény imitációja lesz. „Minthogy regényünk elsősorban az emigrációban felnőtt magyar ifjaknak szól, akik sem a negyedszázada történeteket, sem a mai Magyarországot nem ismerik, időnként rövid kor- és környezetfestéssel bővítjük ezt a páratlan történetet, őszintén remélve, hogy a cselekmény áradását nem akasztjuk meg” (5) – olvashatjuk már az első lapokon, de a regény olvasását később is megakasztó mi-kiszólások csak a regény vége felé nyírik el értelmüket: „[c]sak és kizárólag az igazat fogjuk írni ebben a

